

УДК 630*907.13

М. С. ГУНЧАК¹, Г. О. МЕЛЬНИЧУК², М. М. ЛУЩАК^{3*}
СУЧАСНИЙ СТАН МИСЛИВСЬКИХ ВИДІВ ТВАРИН-ІНТРОДУЦЕНТІВ
В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1. Український НДІгірліс ім. П. С. Пастернака

2. Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства

3. Івано-Франківська обласна організація УТМР

Дана характеристика мисливських видів тварин-інтродуцентів Івано-Франківської області.

Ключові слова: інтродуценти, муфлон, лань, плямистий олень, ондатра, єнотоподібний собака.

Об'єкти дослідження – мисливські види тварин-інтродуцентів, що завезені на територію Івано-Франківської області, – ондатра, єнотоподібний собака, муфлон, плямистий олень і лань.

Методика досліджень – збір, аналіз та узагальнення багаторічних архівних, літературних і відомчих даних, обстеження і спостереження за загальноприйнятими методиками біологічних досліджень інтродукованих мисливських тварин.

Сучасний стан розвитку мисливської галузі безперспективний без впровадження нових інтенсивних технологій. Успішна інтродукція мисливських видів тварин у трансформовані людиною екосистеми, як свідчить світовий досвід, є одним із найпоширеніших методів підвищення продуктивності мисливських угідь. Однак така оперативність поєднана з багатьма труднощами та небезпеками. Крім економічних ризиків, у випадку помилки з боку виконавців акліматизаційних робіт, може виникнути низка проблем біологічного плану щодо порушень екологічної рівноваги [1 – 4].

У світовій практиці при завозі того чи іншого виду тварин-інтродуцентів насамперед вивчають природо-кліматичні умови в ареалі його поширення. Після цього обґрунтовують, чи може запланований для завезення вид нормально жити й розмножуватись у нових умовах, можливість його співіснування з новими "сусідами", у нових лісових ценозах, чи можливе зниження існуючого генетичного потенціалу аборигенної популяції виду внаслідок низьких біологічних потенційних можливостей інтродуцента [3].

Протягом десятиліть переважно завдяки вольовим рішенням колишніх номенклатурних керманців в Івано-Франківську область було завезено муфлона, лань, плямистого оленя та єнотоподібного собаку.

Ондатра розселилася сама з Польщі та Полісся. Муфлон, лань і плямистий олень до цього часу живуть у вольєрах, випущені на вільне поселення муфлон і єнотоподібний собака загинули.

Муфлон (*Ovis ammon musimon* Pall.)

У 1984 році по лінії "Інтерлову" (ВАО КООПСПОЛ) у створений вольєр в урочищі "Буківна" Жовтневого лісництва колишнього Івано-Франківського лісокомбінату (площею 33,0 га) з Чехословаччини було завезено 67 муфлонів. У перший рік після випуску муфлонів у вольєрі народилося 26 голів, загинуло двоє муфлонів, а на початок 1985 року нараховувався 91 муфлон.

На початок 1986 року у вольєрі нараховувалося 99 муфлонів, народилося 21, загинуло 3, а 16 муфлонів (5 самців і 11 самок) різного віку було випущено на вільне поселення в урочище "Козакова долина" на площі 1000 га. Деякий час муфлони там жили, їх підгодовували й охороняли, але стадо поповнювалося дуже повільно, спостерігався навіть процес витіснення козулі (*Capreolus capreolus* (L.)) з цієї території. Поступово чисельність муфлонів почала знижуватись, а після тривалої суворої зими 1995 – 1996 рр. їх там не залишилося. Так невдало закінчилась інтродукція муфлонів на вільному поселенні в урочищі "Козакова долина".

* © М. С. Гунчак, Г. О. Мельничук, М. М. Лушак, 2009

На початок 1988 року у вольєрі нараховувалося 90 особин, народилося 5, відстріляно 6 особин у порядку селекційного відбору, а загинуло 12 тварин різного віку. Причиною загибелі тварин були гельмінти. Після проведення декілька разів дегельмінтизації території загибель припинилась, але народжуваність знизилась.

На початок 1989 року у вольєрі "Буківна" нараховувалося 77 муфлонів, народилося 25, загинуло 2, відстріляно в порядку селекційного відбору 2, а 20 було переселено у вольєр "Кути" площею 110 га з метою інтенсивного розведення дичини. За матеріалами обліку станом на 01.09.1997 року обліковано лише 9 голів, які з халатності єгерів вийшли на волю і з тих чи інших причин загинули. І в цьому вольєрі бажаних результатів не досягли.

У 1990 році у вольєрі "Буківна" нараховувалося 78 муфлонів, народилося 13, загинуло 2 і переселено у вольєр "Хотимир" площею 1378 га 10 голів (4 самці та 6 самок) старшого віку. Розраховували на розвиток популяції й організацію полювань, але у зв'язку з надмірною зволоженістю, відсутністю кам'янистих місць на території цього вольєру та наявністю бродячих собак, які пробиралися через огорожу, муфлонів через три роки у вольєрі не залишилося.

За період 1991 – 2000 рр. чисельність муфлонів у вольєрі "Буківна" коливалася від 67 до 104 голів. На початок 2000 року у вольєрі залишилося 72 муфлони, народилося 4, загинуло 12. Знову створилася ситуація, коли загибель перевершувала народжуваність, виникла необхідність переселення муфлонів і дегельмінтизації території.

У 2000 році з вольєра "Буківна" було переселено 10 особин у ДП "Рогатинське лісове господарство" – вольєр у Букачівському лісництві площею 64,0 га, де утримували кабанів, так званих "мангалів" (помісь дикої та свійської свиней), завезених на початку вісімдесятих років з Угорщини. Вісім голів було випущено у природу на території мисливських угідь Державної резиденції "Синьгора" в зоні ялицево-букових лісів Карпат, де їх через два роки не стало, хоча там налагоджено належну охорону мисливської фауни. Таким чином, у вольєрі "Буківна" на початок 2007 року нараховувалося 27 муфлонів.

Із переселених у вольєр "Букачівці" ДП "Рогатинське лісове господарство" у 2000 році 10 особин, переважно 1 – 2-річного молодняка, дві особини у цьому ж році загинули. При обстеженні було встановлено, що вони були заражені гельмінтами й виснажені. Було проведено щеплення і до кінця року загинув ще один муфлон. На початок 2001 року у вольєрі лишилося 7 муфлонів (3 самці і 4 самки), приплід за цей рік становив 2 особини (1 самець і 1 самка), а за 2002 рік 3 особини (2 самці і 1 самка). На початок 2003 року нараховувалося 12 особин, а приріст становив 5 особин (2 самці і 3 самки). У Львівську область було реалізовано 10 муфлонів. На початок 2007 року нараховувалося 17 муфлонів і приплід у цьому році становив 9 особин.

Аналіз матеріалів розведення муфлонів у Івано-Франківській області свідчить, що воно не дало позитивних результатів, а поставлена мета – збагачення видового складу мисливської фауни – не досягнута. Муфлони, яких випускали в природу, з тих чи інших причин гинули, а утримувати їх у вольєрах виявилось економічно не вигідним. Основними (лімітуючими) чинниками, що згубно впливали на життя муфлонів у природних умовах, є невідповідність кліматичних умов регіону вимогам цих звірів (сильні морози в окремі зими до -30°C, морозні вітри, висока вологість, проливні дощі, високий сніговий покрив, снігові заметілі, відсутність місць для очищення копит тощо).

Лань (*Cervus dama* L.)

Відповідно до розпорядження колишнього Івано-Франківського облвиконкому від 07.12.1982 року № 583-р з метою забезпечення відтворення і примноження цінних мисливських видів тварин та збагачення фауни Прикарпаття зобов'язувалося створити ланеве господарство "Марківці" площею 140,5 га. Протягом 1983 року територію було огорожено металеву сіткою заввишки 2,0 м. В цей вольєр з Асканії-Нова було завезено 28.01.1983 року 15 голів і 04.03.1983 року ще 15 голів (16 самців і 14 самок). Приплід у 1983 році становив 15 особин. Ще 18 голів ланей 27.12.1983 року було завезено з

Дніпродзержинська. Всього у вольєр "Марківці" було випущено 48 ланей. Станом на 01.03.1985 року нараховувалося 61 особина, смертності не було зареєстровано, а приплід за 2 роки становив 15 особин (5 ланей у 1983 році та 8 – у 1984 році).

Дані стосовно динаміки чисельності ланей з 1985 по 1995 роки відсутні. Станом на 01.03.1995 року було обліковано 68 ланей, із яких 31 самець (45,5 %) і 37 самок (54,5 %). Серед них одно-дворічного молодняка – 41,2 %, 3 – 5 річних – 26,4 % і старших п'яти років – 32,4 %. З 1985 по 1995 роки чисельність лані у вольєрі "Марківці" зросла лише на 7 голів, або на 0,7 особини на рік. Дані про народжуваність, смертність чи використання тварин за цей період відсутні.

Як видно з даних, наведених у табл. 1, чисельність лані з 1995 по 2007 рр. зменшилася на 27 голів. Зважаючи, що за рахунок відстрілу і реалізації було вилучено 24 особини, видно, що в окремі роки смертність була вищою за народжуваність. Найвища смертність зареєстрована в сувору зиму 1995 – 1996 рр.

Таблиця 1

Динаміка чисельності лані у вольєрі "Марківці" за 1995 – 2007 рр.

Роки	Чисельність на початку біологічного року, голів	Народжуваність, голів	Смертність, голів	Відстріл, реалізація, голів
1995	68	9	39	4
1996	34	4	6	2
1997	30	6	–	–
1998	36	7	–	2
1999	41	5	1	–
2000	45	4	1	2
2001	46	6	2	–
2002	50	5	4	2
2003	49	5	1	1
2004	52	4	5	3
2005	48	5	2	3
2006	48	3	5	5
2007	41	7	–	–

Тварини гинули переважно від переохолодження, хоча їх постійно підгодовували. Можна констатувати, що в умовах Передкарпаття, у зв'язку з періодичною повторюваністю суворих багатосніжних зим, лань не в змозі вижити на вільному поселенні у природі. Крім цього, потрібно врахувати антропогенні чинники (браконьєрство), надмірну чисельність бродячих собак і котів та природних хижаків, особливо лисиці та борсука, які знищують молодняк. Словом, інтродукція лані, як елементу для досягнення мети збагачення видового складу диких мисливських тварин, є безперспективним.

Плямистий олень (*Cervus nippon* Temminck).

У вольєр "Марківці", крім ланей, було завезено з Асканія-Нова 28.01.1983 року також 2 плямисті олені (1 самець і 1 самка), а у 1984 році також із Асканія-Нова було завезено ще 7 голів (2 самці і 5 дво – трирічних самок). До 1994 року приріст популяції оленів був незначним, за цей період чисельність збільшилася лише на 5 голів (табл. 2). За друге десятиліття (1994 – 2003 рр.) чисельність їх зросла на 24 особини. За 2003 – 2007 роки чисельність оленів зросла суттєво – на 58 голів, найбільший приріст відмічено у 2006 році – 32 особини. У 2007 році приплід становив 18 голів, з яких одне оленя народилося з фізичними вадами (кульгаве на праву передню ногу).

Зважаючи, що плямисті олені добре себе почувають у вольєрі "Марківці" (Передкарпаття), розмножуються, характеризуються невисокою смертністю, добрим фізіологічним станом, задовільно витримують зими і можуть вільно жити в природі, їх можна використовувати для збагачення видового складу диких мисливських тварин на Передкарпатті. Однак, з огляду уникнення небажаного впливу на генофонд автохтонного оленя благородного (*Cervus elaphus* L.), що є можливим унаслідок схрещування, розведення і

випуск у природу оленя плямистого вважається недоцільним. Крім цього, як відомо, олень плямистий витісняє з угідь козулю.

Таблиця 2

Динаміка чисельності оленя плямистого у вольєрі "Марківці" за 1994 – 2007 рр.

Роки	Чисельність на початок біологічного року, голів	Народжуваність, голів	Смертність, голів	Відстріл, реалізація, голів
1984	9	–	–	–
1994	14	3	–	–
1995	17	5	5	–
1996	17	4	1	–
1997	20	6	2	–
1998	24	3	1	–
1999	26	4	2	–
2000	28	4	1	–
2001	31	5	1	–
2002	35	5	2	–
2003	38	17	3	1
2004	51	14	2	–
2005	63	8	5	2
2006	64	34	2	–
2007	96	18	-	–

З інтродуцентів слід назвати також ондатру (*Ondatra zibethicus* (L.)), яка мігрувала в область з Полісся та Польщі, і вперше її зареєстровано у 1964 році. Згодом ондатру вже знаходили в річках і ставках по всьому Передкарпаттю, за винятком гірських річок і потоків, наприклад, Бистриць Надвірнянської і Солотвинської з кам'янистими берегами і швидкою течією. На Передкарпатті ондатра заселяє мілководні водойми, озера, стариці та річки на рівнині з повільною течією і земляними берегами. Чисельність ондатри в області порівняно невисока – 1500 – 2500 особин. Зважаючи на біологічні властивості ондатри, особливо її високу плодючість, ріст її чисельності мав би бути значний, але фактично він невисокий у зв'язку з частими повеннями, браконьєрством і дією хижаків.

У 1953 році в Івано-Франківській області було випущено 49 єнотоподібних собак (*Nyctereutes procyonoides* Gr.) – у Коломийському районі 27 особин і Галицькому районі 22 особини. Протягом певного часу вони там випадково траплялися, але на території не поширювалися. У 1966 році при детальному обліку у Коломийському районі було виявлено лише 2 особини, а в Галицькому районі – жодної.

З 1966 року і по цей час ані при обліках, ані при облавних полюваннях єнотоподібних собак чи хоча б слідів їх життєдіяльності не виявляли. Можна констатувати, що це пов'язане з відсутністю заболочених територій, які полюбає єнотоподібний собака, і інтродукція цього виду була помилковою, невиправданою та безперспективною.

З огляду на те, що міжнародними і Карпатською конвенціями інтродукція іншорайонних видів диких тварин у гірські екосистеми заборонена, основною метою користувачів угідь має бути збереження, відтворення і раціональне використання аборигенних видів диких мисливських звірів і птахів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко В. Д. Збереження та відтворення популяцій великих ссавців Українських Карпат – комплексна проблема // Великі ссавці Карпат: Міжнародна екологічна конференція. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 23.
2. Делеган І. В., Делеган І. І. Біологія лісових птахів і звірів. – Львів: Поллі, 2005. – 599 с.
3. Делеган І. В. Оцінка інтродуцентів з позицій мисливського господарства // Наук. вісник УкрДЛТУ: Дослідження охорони та збагачення біорізноманіття. – Львів: УкрДЛТУ, 1999. – Вип. 9.9. – С. 252 – 255.
4. Скотт П. Причини и следствия интродукции чужеземных видов // Охота и охотничье хозяйство. – 1967. – № 5. – С. 17.

Guntshak M. S.¹, Melnychuk G. A.², Lushchak M. M.³

MODERN STATUS OF INTRODUCED GAME MAMMAL SPECIES IN IVANO-FRANKIVSK REGION

1. *Ukrainian Research Institute of Mountain Forestry named after P.S.Pasternak*

2. *Ivano-Frankivsk Regional Department of Forest and Game Economy*

3. *Regional organization "Ukrainian Society of Hunters and Fishermen"*

Characteristics of introduced game mammal species of Ivano-Frankivsk Region is presented.

К e y w o r d s : introduced species, moufflon, fallow deer, sika deer, raccoon dog, muskrat.

Гунчак Н. С.¹, Мельничук Г. А.², Лушчак М. М.³

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ОХОТНИЧЬИХ ВИДОВ ДИКИХ ЗВЕРЕЙ-ИНТРОДУЦЕНТОВ В ИВАНО-ФРАНКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

1. *Украинский НИИ Горлес им. П. С. Пастернака*

2. *Ивано-Франковское областное управление лесного и охотничьего хозяйства*

3. *Ивано-Франковская областная организация УООР*

Дана характеристика охотничьих видов зверей-интродуцентов в Ивано-Франковской области.

К л ю ч е в ы е с л о в а : интродуценты, муфлон, лань, пятнистый олень, енотовидная собака, ондатра.

Одержано редколегією 12.12.2008 р.